

**Fjellvåk -
hekkeresultater fra 2014 sammenstilt med
data fra 1992 og 1994 i tre utvalgte
kommuner i Buskerud.**

Av Lars Egil Furuseth og Per Furuseth

Mars 2015

SAMMENDRAG

Det er bred oppfatning om at fjellvåkbestanden har vært på retur de siste 20-30 årene i Fennoskandia. Dette har vi sett klare tendenser til også her lokalt. Hovedhensikten med dette prosjektet har derfor vært å sammenligne hekketettheten i to forskjellige tidsperioder, innenfor tre kommuner (Nore og Uvdal, Hol og Ål) i øvre Buskerud. Dette for å kunne dokumentere en eventuell nedgang i den lokale hekkebestanden. 2014 utmerket seg som et rikt lemen- og smågnagerår. Derfor var det naturlig å velge 1994 som også var et tilsvarende rikt lemen- og smågnagerår. I tillegg ble 1992 også valgt som et referanseår da vi hadde gode data også fra dette året, et ikke spesielt godt lemenår, men med gode forekomster av fjellvåk.

Ved sammenstilling av dataene fra 2014 og 20 år tilbake ser det ut til å være en kraftig nedgang på antall hekkende fjellvåker. Bare 50,1 % av hekkeplassene fra 1992 og 38,7 % av hekkeplassene fra 1994 ble benyttet i 2014.

Samtlige fotografier er tatt av forfatterne.

Prosjektet ble støttet med kr 15 000,- fra Fylkesmannen i Buskerud. Arbeidet er utført av Lars Egil Furuseth og Per Furuseth.

Denne rapporten er i sin helhet sendt Fylkesmannen som dokumentasjon på utført arbeid ifølge vår søknad og tildelingsbrevet fra Fylkesmannen. Det er også levert inn oversikt over samtlige hekkeplasser fra 2014 med kartreferanse, som da er unntatt offentlighet.

Norsk Ornitologisk Forening – BirdLife Norway hadde i 2014 et prosjekt som gikk på kartlegging av hekkende fjellvåk i Norge. Dette innbefattet også Buskerud. Vi har derfor sett det naturlig også å sende denne rapporten til NOF – BirdLife Norway .

Forsidebilde: Fjellvåk på Hardangervidda.

Lars Egil Furuseth,

Vikavegen 16, 3588 Dagali e-post: furufugl@online.no tlf. m 992 91 477

Per Furuseth,

Hovsvegen 154,

3577 Hovet

e-post: p-furuse@online.no tlf. m 992 61 638

Rapporten er utarbeidet for Fylkesmannen i Buskerud av:

Naturvernforbundet i Buskerud (NiB)

Åssideveien 525, 3322 Fiskum

Fylkessekretær Per Ø. Klunderud

Tlf. 32 75 05 04, e-post: pedroklu@online.no

www.naturvernforbundet.no/buskerud/

FORORD

Ideen til denne studien har dukket opp i senere år da vi har sett klare tendenser til fjellvåkens fravær i våre nærrområder. Fra 1980 og 1990 tallet har vi et stort materiale – fra en tid hvor vi opplevde fjellvåken nesten som allestedsværende og i mindre grad reflekterte over den til fordel for de mere «eksotiske» som kongeørn, jaktfalk og myrhauk. Ved besøk i dag på mange av de eldre reirplassene til fjellvåken har skuffelsene ofte vært påtrengende der reirrestene ligger igjengrodd, og er et klart vitne om en art som åpenbart må ha gått tilbake i antall.

Rapporten bygger i stor grad på egne observasjoner, både eldre og fra 2014. Utover det har Magne Ove Furuseth vært en viktig bidragsyter, særlig mht. de eldre dataene. En stor takk til ham.

Initiativet til prosjektet ble tatt av Rovfuglgruppa i Naturvernforbundet i Buskerud hvor vi har hatt stor hjelp fra fylkessekretær Per Øystein Klunderud – en stor takk til ham også.

Fylkesmannen i Buskerud takkes for økonomisk støtte.

1. INNHOLD

SAMMENDRAG.....	2
FORORD	3
1. INNHOLD.....	3
2. INNLEDNING.....	4
3. OMRÅDEBESKRIVELSE.....	5
4. FJELLVÅKENS UTBREDELSE I BUSKERUD.....	5
5. UNDERSØKELSESMETODE.....	5
6. RESULTATENE FOR 2014 SAMMENLIGNET MED 1992 og 1994.....	6
6.1. Hekkeresultater.....	6
6.2. Ungeproduksjon.....	7
6.3. Konklusjon.....	7
7. VALG AV REIRPLASSER.....	9
8. TRUSLER.....	10
8.1. Sviktende næringstilgang.....	10
8.2. Forstyrrelser på hekkeplass	10
9. REFERANSER.....	11

2. INNLEDNING

På 1980 tallet og første halvdel av 1990 tallet hadde vi en rekke år med gode populasjoner av fjellvåk i øvre Buskerud. Selv i år med ikke merkbart mye smågnagere dukket fjellvåkene opp og startet med reirbygging. Selvsagt var det da mange som ikke fortsatte videre med hekkeaktiviteten, men de fleste reirplassene var gjerne okkuperte tidlig i hekkesesongen. Dette står i sterk kontrast til situasjonen fra de siste 15 årene, med unntak av 2014. Riktignok har vi i denne perioden hatt noen mindre oppblomstringer av fjellvåkhekkinger, gjerne lokale, og da ofte likeså gjerne i lavereliggende deler av fylket.

Årene 1992 og 1994 er valgt ut som et sammenligningsgrunnlag med 2014 nettopp på grunn av at dette var to år med forholdsvis rikelig fjellvåkhekking og der dataene fra vårt gamle materiale er lett tilgjengelig. 1994 var også et godt mus- og lemenår i denne regionen (Eide m.fl. 2013), trolig på høyde med 2014. Mens 1992 ikke var et utpreget godt smågnagerår representerer det året mer et «normalt» år med tanke på fjellvåkens hekketetthet på den tiden.

Fjellvåken står ikke oppført på den norske rødlista og har status som *LC*, som betyr at bestanden anses som livskraftig (Kålås m.fl. 2010).

Fig.1. Fjellvåken er blitt sjeldnere i fjellheimen i Buskerud, selv i gode smågnagerår.

3. OMRÅDEBESKRIVELSE

Undersøkelsene er foretatt i Nore og Uvdal, Hol og Ål kommuner, hvor hekkeplassene strekker seg fra ca. 500 moh. til ca. 1600 moh. Totalt areal er på 5500 km², men på langt nær alt er undersøkt. F.eks. har store deler av Nore og Uvdal kommune mye snaufjell innover Hardangervidda som bare i liten grad er undersøkt i de to siste gode smånagerårene 1994 og 2014. De fleste lokalitetene befinner seg i eller i nærheten av fjellbjørkeskog.

4. FJELLVÅKENS UTBREDELSE I BUSKERUD

For de tre kommunene, Nore og Uvdal, Hol og Ål, som denne kartleggingen dekker, har vi i dag kjennskap til ca. 150 lokaliteter hvor fjellvåk har hekket siden midten av 1980 tallet.

Totalt i hele Buskerud fylke kjenner vi til ca. 200 hekkeplasser. Dette dreier seg i stor grad om øvre halvdel av fylket, ned til deler av Rollag, Sigdal og Ringerike. Med en rekke hekkeplasser vi ikke har kjennskap til, inkl. fra lavlandet, kan man anslå dette til å dreie seg om totalt 300 hekkeplasser, trolig fordelt på nær samtlige kommuner i fylket. Dette er altså hekkeplasser hvor det har hekket fjellvåk de siste 30 årene, og må på ingen måte forveksles med noen form for bestandsanslag. Mange lokaliteter/reirplasser har gått ut av forskjellige grunner og har siden stått tomme. En av de synlige grunnene ser ut til å være etablering av kongeørn i samme reir eller berg, som kan skyldes nyetablering eller utvidelse/flytting av territorialgrensene. Ellers ser det ut til at bestanden generelt har gått ned, også i Buskerud. Mye kan tyde på at den Nordiske hekkebestanden er redusert de siste 20-30 årene (bl.a. Øien & Aarvak 2014).

5. UNDERSØKELSESMETODE

Feltarbeidet er i stor grad gjort med samme metodikk i 2014 som i 1992 og 1994. Dog noe mere målrettet i 2014, først og fremst med tanke på å avdekke eventuelle etableringer, og i mindre grad for å registrere ungeproduksjon.

Fjellvåken er en art som lett tar til vingene og varsler intenst ved forstyrrelser. Dette har også bidratt til avdekking av fjellvåkens tilstedeværelse. Men den kan også være forbausende stille og anonym ved tilfeldige og raske besøk ved hekkeplassene under rugetiden. Har den funnet seg ny reirplass, kan man derfor bli lurt ved korte besøk på hekkeplassene.

De fleste hekkekontrollene er foretatt på avstand med teleskop. I noen tilfeller av mislykkede eller uavklarte hekkeresultater er en nærmere inspeksjon av reirplassene foretatt (under og umiddelbart omkring selve reiret). I 2014 ble det ikke foretatt noen direkte entring av reir for inspeksjon, innsamling av byttedyrrester eller ringmerking av reirunger. Dette ble derimot gjort i noen grad i 1992 og 1994.

I 2014 undersøkte vi så mange lokaliteter vi kunne nå over av allerede kjente. Det ble da kontrollert til sammen 56 fjellvåklkaliteter i kommunene Nore og Uvdal, Hol og Ål.

Registrering av hekkeresultater (mislykkede hekkinger, antall egg, unger etc.) ble ikke prioritert i 2014. Noe er naturlig nok registrert, men i for liten grad til å kunne brukes vitenskapelig – spesielt

med tanke på å sammenligne med tidligere år. Dataene vi har fra 1992 og 1994 inneholder langt mer data på hekkeresultater og antall unger, men dog ofte bare med et minstetall for antall unger.

6. RESULTATENE FOR 2014 SAMMENLIGNET MED 1992 og 1994

6.1. Hekkeresultater

Av 56 kontrollerte lokaliteter i 2014 er 10 hekkeplasser fra første halvdel av 1990 tallet gått ut av forskjellige grunner. Én lå på en demning som nå er revet, én i en furu som vi anser som engangstilfele og hele 8 lokaliteter hvor kongeørna hekker i dag i samme reir eller like i nærheten.

Lokalitet	Kom.	1992	1994	2014
1	N			
2	N			
3	N			
4	N			
5	N			
6	N			
7	N			
8	N			
9	N			
10	N			-KØ
11	N			
12	N			
13	N			
14	H			-KØ
15	H			
16	H			
17	H			-KØ
18	H			
19	H			
20	H			
21	H			
22	H			
23	H			
24	H			
25	H			
26	H			-KØ
27	H			-KØ
28	H			
29	H			
30	H			
31	H			
32	H			
33	H			
34	H			
35	H			-KØ
36	H			
37	H			
38	H			-KØ
39	H			
40	H			
41	H			
42	H			
43	H			
44	Å			
45	Å			
46	Å			
47	Å			-KØ
48	Å			

-KØ	= lokaliteter som er okkupert av kongeørn i dag. Disse er utelatt fra statistikken i fig. 3.
	= Registrering av hekkende fjellvåk (alt fra hekkforsøk til vellykkede hekkinger)
	= Ikke registrert hekkforsøk av fjellvåk
	= Ikke kontrollert

Fig.2. Lokaliteter (med tallkode) som er kontrollert i 2014 og hvor data fra 1992 eller 1994 eksisterer. Ramset opp kommunevis (N= Nore og Uvdal, H= Hol, Å= Ål), med resultater for de respektive årene. Samme tall er grunnlaget for statistikken i fig.3.

For å gjøre statistikken riktig er kun reirbesøk fra hekkeplasser hvor hekking ble funnet enten i 1992 eller 1994 tatt med i videre statistikk (fig.2.). Det dreier seg om 48 lokaliteter. Trekker man så i fra de 8 som er gått ut innenfor denne rammen sitter vi igjen med 40 hekkeplasser som ble undersøkt i 2014 og kan brukes videre i statistikken.

For de to årene fra 1990 tallet blir konklusjonen at bare 50,1 % av hekkeplassene fra 1992 ble benyttet i 2014 og bare 38,7 % av hekkeplassene fra 1994. De ubrukne lokalitetene har ingen ytre tegn, som forstyrrelser i form av utbygginger etc., som skulle tilsi at de ikke skulle kunne bli benyttet av fjellvåken. Altså en reduksjon på antall hekkende fjellvåk fra kjente lokaliteter på over 50 % innenfor kommunene Nore og Uvdal, Hol og Ål.

6.2. Ungeproduksjon

Vi har ikke prioritert undersøkelse av ungeproduksjon. Dette av tidsmessige grunner. Ved besøk sent i ungetiden ble naturlig nok ungetallet registrert. Av materialet fra fig.2. har vi fire vellykkede hekkinger hvor ungetallet ble registrert. På disse var det til sammen 13+ unger som gir en gjennomsnitt på 3,25 pr. vellykkede hekking.

Det ser ut til at ungeproduksjonen lå noe høyere i forhold til det vi ellers har opplevd de senere 10 årene (upubliserte egne data). Dette indikerer en god tilgang på føde i år. Et godt vær gjennom hekkesesongen, med stabile og lange perioder med lite eller ingen nedbør, har nok også bidratt til god ungeproduksjon.

6.3. Konklusjon

For en art som fjellvåk, med de enorme svingningene på antall hekkende par fra år til år – avhengig av næringstilgangen, vil det være vanskelig å anslå et bestandstall og utvikling. Men det ser ut til å være stor enighet om at bestanden i Norden har gått ned de siste 20-30 årene (Øien & Aarvak 2014, Falsterbo Fågelstation 2014, Svensson m.fl. 1999). Ifølge Ottosson m.fl. (2012) har antall voksne fjellvåker på høsttrekket i Falsterbo (Skåne) gått ned i gjennomsnitt med 2,8 % per år siden 1986 og på vårtrekket i vestre Kvarken (Botnvika) med 1,7 % i samme periode. Ut i fra årets kartlegging kan mye tyde på at «toppbestanden» også lokalt er noe lavere i dag enn hva vi hadde på 1980-90 tallet.

Smågnagerbestanden er vanskelig å måle i og med at det, bortsett fra på Finse, ikke foregår eksakte bestandskartlegginger i denne regionen. Men det er åpenbart at smågnagersituasjonen generelt var god i 2014. Lemen, som lettest legges merke til, hadde øyensynlig en god bestand gjennom hele hekkesesongen, spesielt i fjell- og fjellnære områder. Selv om vi ikke undersøkte fjellvåkens reir med tanke på byttedyrvalg, så vi ved feltstudier av noen smågnagerspesialister (fjellvåk og tårnfalk) at de tydelig fraktet også mange andre smågnagerarter til reirene. Tilbakemeldinger fra andre regioner i fjellvåkens utbredelsesområde i Norden tyder blant annet på lite smågnagere lenger nord. Det er derfor ikke grunn til å tro at store deler av den nordiske bestanden i år hekket i nordlige deler, slik vi opplevde i 2011. Året 2011 fremstår som et særdeles godt smågnager- og spesielt lemenår fra Trøndelagsfylkene og nordover (bl.a. Øien & Aarvak 2014). Vi merket også noe til dette i deler av fjellområdene våre, spesielt tidlig i sesongen. Derfor hadde vi store forventninger til hekkinger for smågnagerspesialistene som fjellvåk, myrhauk, tårnfalk og jordugle. Dette skjedde derimot ikke og for flere av disse, spesielt fjellvåk, ble det kanskje en av de dårligste sesongene på mange år. Kanskje dro de fleste nordover til områder med langt rikere næringstilgang?

Det antydes langt på vei at fjellvåken er nomadisk og flytter seg innenfor et større geografisk område, som Fennoskandia alt etter hvor smågnagerbestandene er på topp (bl.a. Fransson og Pettersson 2001, Bakken m.fl. 2003).

I 2014 ble bare 50,1 % av de undersøkte hekkeplassene fra 1992 benyttet og bare 38,7 % fra 1994. Dette understreker vår teori om at den lokale fjellvåkbestanden er noe lavere nå enn tidligere. Kanskje grunnet en lang tidsperiode med lave og ujevne smågnagersykluser. Som nevnt tidligere har vi oversikt over ca. 150 lokaliteter innenfor disse tre kommunene som inngår i undersøkelsen. Lokaliteter hvor fjellvåken er registrert med hekkforsøk (reirbygging). Noen av disse lokalitetene er det vi kan kalle for «unntakstilfeller», hvor fjellvåken bare har hekket i spesielt gode smågnagerår da hekketettheten har vært så stor at også mindre gode plasser blir tatt i bruk, så som store steiner, bakkeskrånninger og trær. Vi har også opplevd en usedvanlig tetthet mellom hekkeplassene i disse gode årene. Selv om 2014 var noe vi vil kalle et riktig godt smågnagerår, det beste siden 1994 og kanskje bedre enn det også i noen områder, var altså ikke hekketettheten på langt nær så stor som i 1994, bare omtrent halvparten. Mange gode hekkeplasser forble tomme.

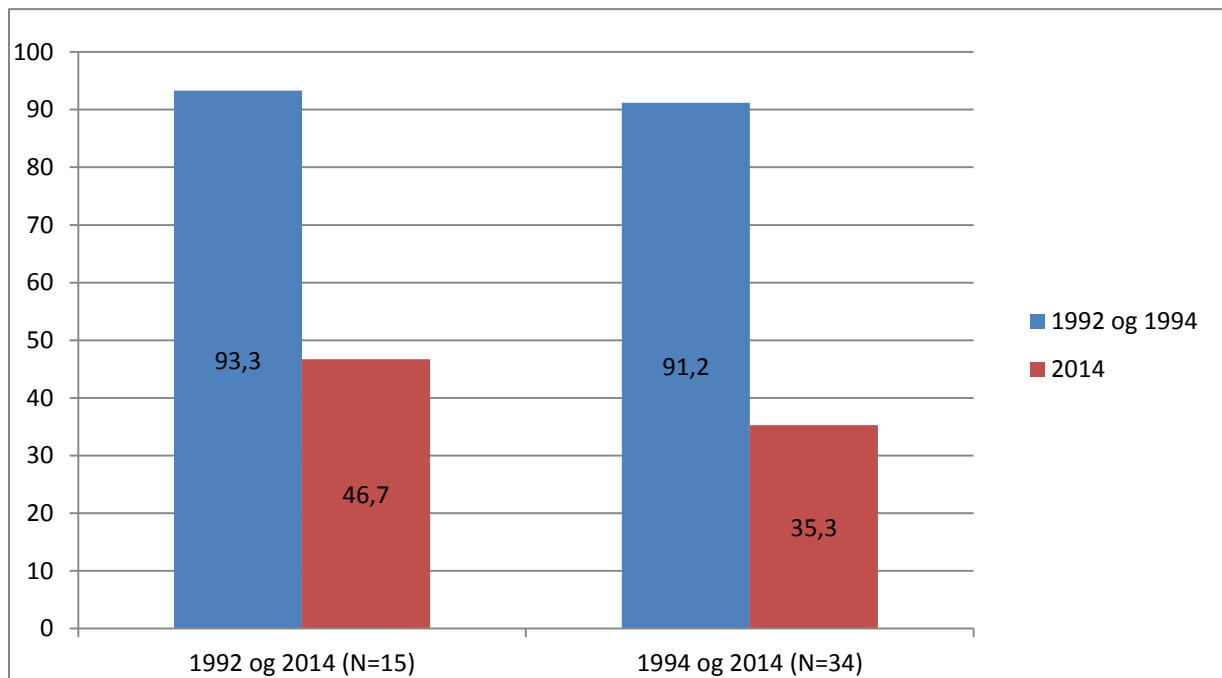

Fig.3. Prosentvis hekketilslag av kontrollerte revir i 2014 sammenlignet med henholdsvis 1992 og 1994. For 2014 er bare lokaliteter som er kontrollert i hver av de respektive årene (1992 og 1994) tatt med. Antall kontrollerte lokaliteter i parentes (kontrollerte både i 2014 og i de to respektive årene).

Som eksempler på langt tettere hekkebestand på 1980 og tidlig på 1990 tallet, kan vi nevne en rekke tilfeller av spesielle hekkeplasser. Det ble funnet fjellvåk hekkende på store steinblokker (omtrent mannshøye) ute på flate vidda. Vi hadde et par tilfeller av hekking i veiskjæringer langs sterkt trafikkerte hovedveier. I det ene tilfelle bare 4-5m ved siden av og 2-3m opp fra veibanen! Plassering av reir i skrånede terreng, hvor tilgjengeligheten uten sikringstau var enkel, hadde vi flere tilfeller av. Dette var trolig resultater av gode næringsforhold og god bestand som igjen genererte stor tetthet mellom de hekkende parene.

Det er påfallende at flere hekkeplasser som ble hyppig og stort sett årvisst brukt på 1980 og 1990 tallet nå aldri blir benyttet av fjellvåk. I noen tilfeller kan nyetablering eller forflytning av kongeørnrevir ha noe å si. Siden de gamle dataene ble samlet inn har flere fjellvåkreir blitt overtatt av kongeørn eller kongeørna har etablert seg så nærme fjellvåkreirene at de har vært uaktuelle for fjellvåken. Dette dreier seg om ca. 10 % av de eldre hekkeplassene som ble undersøkt i 2014.

Vi har ikke noen klare eksempler på hvor tett opp til kongeørna fjellvåken kan etablere seg. Gjershaug (1994) nevner 2 km. som en minstegrense. Siden tidlig på 1990 tallet har kongeørnbestanden trolig hatt en liten vekst og spredning frem til 2010 tallet (Furuseth 1995, Jelstad m.fl. 2012) for deretter å flate noe ut. Våre eksempler på at kongeørna har «overtatt» fjellvåkreir skjedde i stor grad på 1990 tallet, og bør ikke sees på som noen årsak til fjellvåkens tilsynelatende nedgang i undersøkelsesområdet. Det er ingenting som tyder på at fjellvåken har nyetablert seg på andre egnede steder etterpå i sikker avstand til kongeørna. Utover det er det ikke andre synlige forhold som skulle tilsi at flere av disse skulle forbli tomme, som f.eks. på grunn av menneskelige forstyrrelser etc.

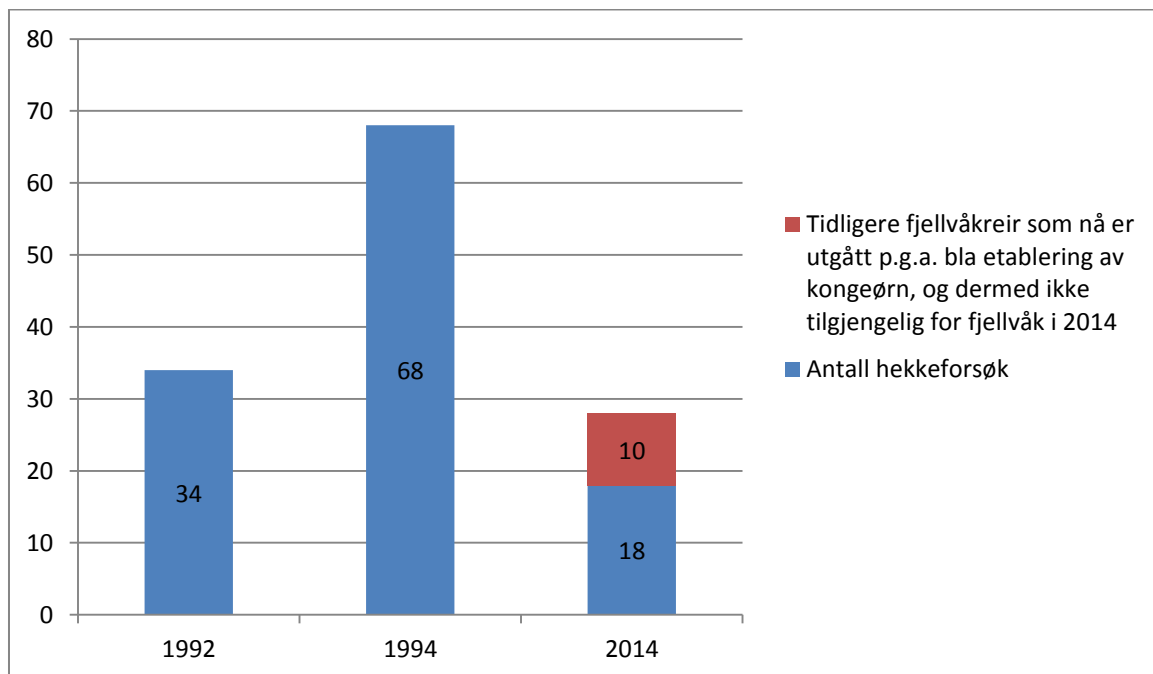

Fig.4. Totale funn av hekkeforsøk (antall) for årene 1992, 1994 og 2014, med markering av utgåtte reir.

7. VALG AV REIRPLASS

I vår del av fjellvåkens utbredelsesområde plasseres vanligvis reiret i bratte fjellvegger på utilgjengelige hyller, men ofte svært eksponerte (Steen 1993, 2008, egne upubliserte data).

Samtlige av reirplassene i disse årene vår undersøkelse er fra, har vært å finne på hyller i fjellvegger og bratte skråninger. Én av hekkingene fra 1994 (i de gamle dataene) ble funnet i et furutre. Det ser ut til at det er en sjeldenhet i vårt undersøkelsesområdet. Men så er disse reirplassene vanskeligere å finne også. Fra de eldre dataene har vi også eksempler på at fjellvåken bygde reir på store steiner ute på flate viddelandskap, på bygninger som demning og i veiskjæringer tett inntil sterk trafikkerte bilveier. Dette var nok resultat av høy hekketetthet med dertil mangel på gode hekkeplasser.

Det ser i det hele tatt ut til at fjellvåken kan være kreativ og ikke nødvendigvis kravstor ved valg av reirplass når hekkepopulasjonen er stor.

8. TRUSLER

8.1. Sviktende næringstilgang

Sviktende næringstilgang i hekkeområdene pekes på som en av de viktigste årsakene til fjellvåkens tilbakegang (Øien og Aarvak 2014). Fjellvåkens viktigste næringskilde er smågnagere. Et utall forskningsresultater viser en utflating av populasjonssvingningene til flere smågnagerarter (bl.a. Ims og Fulei 2005). Årsakene til denne endringen har vært vanskelig å påvise, men klimaendringene kan vise seg å være en hovedårsak.

8.2. Forstyrrelser på hekkeplass

Fjellvåken ser ut til å tåle mye forstyrrelser før de eventuelt avbryter hekkingen og forlater reiret. De tar lett til vingene og varsler ved forstyrrelser. Dersom forstyrrelsene vedvarer over tid eller gjentar seg daglig er det lett å tenke seg at det blir mindre tid til næringssøk, og dermed lavere ungeproduksjon.

Storstilt hyttebygging skjer gjerne i fjellvåkens hovedbiotop; fjellbjørkeskogen. Men vi har i dag ingen klare eksempler på at fjellvåken har gitt opp hekkeplasser på grunn av utbygginger som for eksempel hyttebygging.

8.3. Trekk og overvintring

Øien og Aarvak (2014) tviler på at nedgangen i fjellvåkpopulasjonen ligger langs trekkruta eller overvintringsområdene. Dette på grunn av at fjellvåken er en kort- og mellomdistansetrekker.

Fig.5. Lemen, en av hovedføden til fjellvåken. Har vist seg å glimre med sitt fravær de siste årene, - spesielt toppårene har manglet. Men i 2014 dukket den opp i anselige mengder.

9. REFERANSER

- BAKKEN, V., O. RUNDE, og E. TJØRVE 2003. *Norsk Ringmerkingsatlas. Vol. 1.* Stavanger Museum, Stavanger.
- EIDE, N. E., ULVUND, K., FLAGSTAD, Ø., KLEVEN, O. og LANDA, A. 2013. Fjellrev i Norge 2013. Resultater fra det nasjonale overvåkingsprogrammet for fjellrev. – NINA Rapport 992. 42 s.
- FALSTERBO FÅGELSTATION. 2014.
<http://www.falsterbofagelstation.se/>
- FRAMSTAD, E. (red.). 2012. Terrestrisk naturovervåking i 2011: Markvegetasjon, epifytter, smågnagere og fugl. Sammenfatning av resultater. – NINA Rapport 840. 107 s.
- FRANSSON, T. og J. PETTERSSON 2001. Svensk ringmärkningsatlas. Vol. 1. Stockholm
- FURUSETH, P. 1995. Rapport fra kongeørnundersøkelser i Buskerud I 1994. Rapport til Fylkesmannen i Buskerud ved Miljøvernavdelingen.
- GJERSHAUG, J.O. 1994: Fjellvåk *Buteo lagopus* s122 i: Gjershaug, J.O., Thingstad, P.G., Eldøy, S. & Byrkjeland, S. (red): *Norsk Fugleatlas*. Norsk Ornitologisk Forening, Klæbu.
- HEGGØY, O. & ØIEN, I. J. 2014 Conservation status of birds of prey and owls in Norway. NOF/BirdLife Norway – Report 1 – 2014. 129 pp.
- IMS, R. A., & FULEI, E. 2005. Trophic interaction cycles in tundra ecosystems and the impact of climate change. *BioScience* 55: 311-322.
- JELSTAD, T.E., L.E. FURUSETH, P. FURUSETH og M. LINDAL. 2012. Kongeørn i Buskerud. Rapport fra kartleggingsarbeidet i 2011. *Buskskvetten*, januar 2012.
<http://www.nofbuskerud.net/Buskskvetten/Arkiv/2012/Kongeorn-i-Buskerud-2011-v3.pdf>
- KÅLÅS, J.A., Å. VIKEN, S. HENRIKSEN OG S. SKJELSETH, (red.). 2010. *Norsk rødliste for arter 2010*. Artsdatabanken, Norge.
- OTTOSSON, U., OTTVALL, R., ELMBERG, J., GREEN, M., GUSTAFSSON, R., HOLMQUIST, N., LINDSTRÖM, Å., NILSSON, L., SVENSSON, M. SVENSSON, M. & TJERNBERG, M. 2012. *Fåglarna i Sverige – antall och förekomst*. Halmstad: Sveriges Ornitologiska Förening (SOF).
- STEEN, O. F., 1993. Fjellvåk fast hekkefugl i Vestfold. *Fauna* 46: 22-26
- STEEN, O. F., 2008. Fjellvåken som lavlandshekker. *Vår Fuglefauna* 31 (2008), nr. 4 BirdLife Norway
- SVENSSON, S., SVENSSON, M., TJERNBERG, M. 1999. *Svensk fågelatlas*. Vår Fågelvärld, supplement 31, Stockholm.
- ØIEN, I. J. & AARVAK, T. 2014. «pīīīīæh» - «pīīīīæh» - fjellvåk er Årets Fugl! *Vår Fuglefauna* 37 (2014), nr. 1 BirdLife Norway